

Tort. (Ol., 130), semblantment en els Privilegis de Catí, de 1345 (BSCC xv, 88), en rima amb *luna* en JRoig (*Spill*, 10746, etc.).¹ Conseqüència significativa n'ha estat que fins en l'adverbi amb *-ment* (combinació en la qual de vegades es manté una flexió desueta, com en *-ivolment*) s'ha dit sempre *comunament*: «l'amich --- amava lo bé *comú* sobre lo bé special, per ço que *comunament* fos son amat conegut, loat, desirat», Llull (*Blanq.*, NCl. III, 47.3); i així mateix Muntaner, BMetge, etc., sovint amb el matís 'correntment, d'ordinari': «usura que's pagava cada mes, *comunament* a les calendes; usura centesima: era la més *comuna* usura», OPou (*TbPu.*, 119).

Quant als matisos especials, aquest de 'corrent' (i tirant cap a 'molt difós, divulgat, avulgarat') ha estat sempre dels freqüents així mateix en el paper d'adjectiu: «lletra *communa*: litterae currentes» (oposat a «litterae maiusculae», o «minusculae», i en un altre ús adverbial: «temprar la pluma per caplletrar: aptare pennam in latum mucrone; a la *comuna*: in medium mucrone» («mucro» per 'tremp de ploma'); herba *kumunõta* és a Mallorca la forma d'anomenar les inútils, que creixen pertot (el *fenàs* i anàlogues, que davallen fins a les «tenasses» de la costa, a Estellencs (1964). En diferents accs. d'aquestes hi ha hagut substantivació del femení o del masculí. Ben a prop d'allí, a Benyalbufar, i amb caràcter apellatiu més que genèric toponímic, *kumún* f. aproximadament 'terrenys que no són de propietat privada': *Sa Comuna de Ca's Moliner, de Ca's Cosí*; cf. «camp de pastura *communa*: ager compascuus», OPou (*TbPu.*, 79); freqüent amb el masculí, i en força comarques, *un comú* 'un ermàs' (o una espècie d'empriu): «Les Sorres és un *kumú*», Baix Ter (Canet de Verges, 1958); «—cerco els Terrers— és un *comú*», Priorat (Gratallops, 1936); a la Plana (Castelló) no sé si sempre és encara això o ha passat a una espècie de carrerada (*Comú de la sal, C. del Camí Fondo, C. de la Torre*, en el Grau, 1961).

A cada comarca hi ha tendència a orientar-ho cap a l'activitat rural allà més descabdellada; cap a València, les aigües: *les comunes* 'comunitats de regants', 'cada una de les que se serveixen d'una sèquia determinada': «les *komiunes* li pagaven a la senyora», Mislata (1962); adjectiu, «la Sèquia *comuna*» a Carlet (1962), etc. Cap als Pirineus i, en general, en comarques poc riques de cap al Nord, *comú* substantivat s'aplicarà, en canvi, a dipòsits d'aigua més o menys primitius: «la Bassa de *kumú*», a Bellestar de Segre (1964). La substantivació d'això, ha conduït molt repetidament a designar institucions de caràcter ja més polític, sigui amb valor propi i concretat a l'edifici destinat a tals funcions, cosa molt sovintejada en la *Casa Comuna* 'l'Ajuntament, Ca la Vila': Tor de Vall Ferrera (1932), Er (1959), i en el Vallespir (Arles, tan soldat ja, que a Les Illes la *Casa-Comuna Vella* s'ha tornat nom d'un mas) mentre que a Àreu i als pobles de la Vall de Cardós diuen la *Casa del Comú*, i allà substantiven la *kumúna* per designar un edifici on els forasters estan convidats a beure de franc el dia de la festa major, a despeses dels fadrins del poble (Estaon,

1934).² Substantivat com a femení, ha tingut la ben coneguda concreció en el fr. *commune* 'municipi' i l'it. medieval *comuna*, que fou això i específicament 'petita república d'una ciutat independent de prínceps' (Ss. XIII-XV), molt usat també pels nostres medievals però parlant d'Itàlia (Muntaner, Jo. Martorell, i ja Llull: «com puscham tractar pau per Lombardia e Toschana e Venècia --- tenir justícia e caritat de una *comuna* a altra», *Blanq.* II, 248.8); més autòcton: *la Comuna del Camp* fou una institució foral, administrativa i política de les viles i pobles del CpTarr. durant els Ss. XII al XVII (Gallofrè, *Salomó*, p. 41n.), però en català és el masculí *comú* el que generalment ha pres accs. així, sobretot en els nostres Pirineus centrals: «Francolí és del *comú* de Sant Julià de Lòria» o sigui que està inclòs encara en aquest terme municipal andorrà (Aós, 1964), els *Tres Comuns* és un bosc de la Vall d'Assua que pertanyia a Sort, Roní i Rialb (1958).³

AlcM vol separar de *COMMUNIS* un *comú* mallorquí i menorquí recent i pagesívol,⁴ usat sobretot en la frase *fer comú* 'ocupar força espai, omplir molt de lloc': el *DAG.* porta com a mallorquí «un infantó que encara no *fa comú*», «no n'havia vists tants mai: *feien* *es comú* d'una muntanya», *AMAlcover* (*Rond.* II, 152), «o és que nosaltres som tan menudoys que no mos destrien ni colombren, pel poc *comú* que *feym?*», id. (*BDLC* VI, 1911, 223), «no *fer comú* a sa terra» frase citada de Mallorca per *AlcM*; i encara algun altre exemple va afegir-hi Spitzer (*Kat. Etym.*, 12).

Que no va «endevinar l'etimologia», diuen; però més aviat crec que devia desdenyar la idea d'*Alcover* o Moll que això vingui de *cúmul*, com a inversemblant a tot ser-ho: un *cúmul* de coses, de *sustancias*, no és més que fraseologia castellana recent (clixé, altrament, d'estil més aviat trivial, madrileny, periodístic), estrany al romànic (mer latinisme manllevat pels culterans c. 1600); i, fins en llatí, *cumululus* 'munt, apiolterans' és molt menys usat que *cumulare*. L'objectió màxima, però, és encara, naturalment, la fonètica: *CÚMULUS* de cap manera podia conduir-nos a això.

Com que quasi sempre s'usa en la frase *fer comú*,⁵ no dubto a afiliar-ho a un altre ús d'aquesta frase, d'un mallorquí ben venerable i que ens condueix per pendents ben llisos a aqueix resultat: els etiòps són «gents totes negres --- qui aucien tot home qui atoben en mentida; e de tot ço que han, *fan comú*» (*Blanq.*, NCl. II, 214.21): no li hauria costat gaire, doncs, a Llull de dir que tots els tresors d'Abissínia, i ajuntant-hi encara els dels comerciants mentiders que s'hi acostaven, parlant en mallorquí modern, *no feien poc comú!*

DERIV.: El «*Comunet* del Vicari» és la sèquia de l'arròs, a Nules (1961). *Comunal* adj. [S. XIII, *Cost. Tort.*], avui sobretot viu en els Pirineus i aplicat a les terres del municipi: *terme komunál* 'un erm' a Tavascan (1934), i també substantivat a la mateixa vall de Cardós: «una devesa és un *comunal* a on fan anat les corders»; *comunlament* [1337] (Estaon, 1934); *lo komunál* de Castellvíny en el terme d'aquest llogaret,